

Warszawa, dnia 16 lutego 2023 r.

Opinia
Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji
Krajowej Rady Radców Prawnych
dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego
oraz niektórych innych ustaw

Druk nr 2650, art. 1 pkt 1-148¹ Projektu (dalej Projekt) ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego (dalej KPC)

I. Treść projektu istotnie zmienia standard realizacji prawa do sądu i związanych z tym prawem gwarancji procesowych.

II. Wprowadzenie jednej ze zmian – art. 1 pkt 144 Projektu, niezgodnie z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP – „wszyscy są równi wobec prawa”, spowoduje zróżnicowanie sytuacji prawnej niektórych podmiotów zobowiązanych prawomocnym wyrokiem sądu do realizacji określonego świadczenia.

Zgodnie z Projektem, poprzez dodanie § 4 do art. 1050 KPC, jedna, spośród wszystkich pozostałych, kategoria podmiotów prawa cywilnego, które zostają zobowiązane prawomocnym wyrokiem sądu do wykonania określonego świadczenia, może sama zdecydować czy wykona orzeczenie sądu czy odmówi i wówczas spowoduje, niedostępny dla wszystkich pozostałych podmiotów prawa cywilnego, łagodny skutek nieprzestrzegania prawa i niewykonania orzeczenia sądu. Skutek ten ma przybrać postać umieszczenia zaniechanego oświadczenia w publikatorze o znikomej liczbie odbiorców wraz z możliwością orzeczenia przez sąd środka przymusu – grzywny do 15.000 zł

¹ Ilekroć w opinii jest wymieniany punkt Projektu mowa jest o punktach przypisanych do art. 1 Projektu.

(piętnastu tysięcy złotych), czyli zazwyczaj nieadekwatnie mniejszej niż wartość zaniechanej czynności. Owo działanie spowoduje jednocześnie „wygaśnięcie roszczenia stwierdzonego tytułem wykonawczym”.

Pozostałe podmioty w polskim systemie prawa podlegają natomiast prawu, które w przypadku zaniechania wykonania wyroku sądu przewiduje jego egzekucję, a gdy wyrok odnosi się do czynnościach niezastępowalnych - zgodnie z art. 1050, 1052, 1053 KPC wymierzanie kolejnych grzywien, łącznie do wysokości 1 000 000 zł (jeden milion złotych) z zamianą na karę aresztu w przypadku ich niezapłacenia.

Przewidziany w Projekcie wyjątek od zasady równości wobec prawa, jakim będzie art. 1050 § 4 KPC zapewni tymczasem uprzywilejowaną pozycję części podmiotów naruszających podstawowe zasady prawa cywilnego, gdyż takimi jest respektowanie dóbr osobistych, do których zalicza się m.in. godność, wolność, swoboda sumienia. Równoległe ta sama norma wywoła niepowetowany uszczerbek dla poszkodowanych z tytułu naruszenia ich dóbr osobistych otwierając możliwość pozbawienia realnej ochrony prawnej takie osoby, pomimo, istnienia prawomocnego wyroku sądu.

Ponadto, nowelizacja faktycznie ustanawia podwójne uprzywilejowanie. Dla podmiotów będących w lepszej sytuacji materialnej maksymalny wymiar środka przymusu – 15 000 zł (grzywna w postępowaniu cywilnym jest traktowana jako środek przymusu, nie zaś jako sankcja) nie stanowi żadnej dolegliwości ekonomicznej, podobnie jak koszty opublikowania oświadczenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Podobnie przedstawia się uprzywilejowanie z perspektywy przestrzeni publicznej, w jakiej nastąpiło naruszenie dóbr osobistych. Zdarzenie, jakie będzie mieć miejsce na lokalnym forum, zostanie potraktowane tak samo jak świadome działanie wyboru przez pozwanego forum z jak największą liczbą potencjalnych użytkowników.

Dodatkowo, art. 1050 § 4 KPC z jednej strony osłabi autorytet orzeczenia sądu, z drugiej pogłębi nieufność do prawa, skoro zobowiązany będzie mógł je w praktyce zignorować, gdyż przewidziane w Projekcie środki przymusu nie doprowadzą do wykonania orzeczonego obowiązku, tylko do realizacji innego, zazwyczaj znacznie mniejszego. Równie istotna jest powstająca poprzez art. 1050 § 4 KPC, nowa relacja między prawem cywilnym materialnym, a prawem cywilnym procesowym. Nowelizacja

KPC przekształci status ochrony dóbr osobistych, gdyż przepisy procesowe uczynią fikcyjną, ochronę tych dóbr wynikającą z prawa materialnego. Fakt ten będzie sprzyjać, już istniejącej tendencji, zwiększeniu liczby naruszeń dóbr osobistych, które osłabiają podstawowe wartości społeczne oraz prawne.

Nie jest merytorycznym uzasadnieniem teza, że projektowana zmiana ma na uwadze np. przeciwdziałanie tzw. pozwom SLAPP czyli strategicznym pozwom, których celem jest tłumienie debaty publicznej z udziałem m.in. dziennikarzy i organizacji społecznych poprzez angażowanie ich w kosztowne procesy cywilne wytaczane na podstawie art. 23 i 24 KC. Przeciwdziałanie takim praktykom jest możliwe za pomocą innych rozwiązań, które w przeciwieństwie do proponowanych są zgodne z zasadą równości wobec prawa i respektują ochronę dóbr osobistych, tam gdzie są one rzeczywiście w bezprawny sposób naruszane.

Tymczasem art. 1 pkt 144 Projektu dotyczy podmiotów, które naruszyły dobra osobiste innych podmiotów i z tego tytułu zostały zobowiązane prawomocnym wyrokiem sądu, do złożenia oświadczenia o odpowiedniej treści i formie. Dotychczas uchylanie się od wykonania tego rodzaju zobowiązania podlega art. 1049 KPC ponieważ złożenie przedmiotowego oświadczenia było uznawane za czynność zastępowalną (zob. uchw. SN z 28.06.2006 r., III 23/06, OSNC 2007/1, poz. 110). Na podstawie przywołanej normy wierzyciel - poszkodowany może skorzystać z umieszczenia w tytule egzekucyjnym prawa wierzyciela do wykonania na koszt dłużnika, czynności zamieszczenia stosownego oświadczenia. Jeżeli tytuł wykonawczy takiego upoważnienia nie zawiera, sąd w okręgu, którego czynność ma być wykonana, na wniosek wierzyciela udziela, po uprzednim ponownym wezwaniu dłużnika do dobrowolnego wykonania świadczenia, umocowania do działania wierzyciela na koszt dłużnika, a także - gdy wnioskuje o to wierzyciel - przyznaje mu sumę potrzebną do wykonania tej czynności.

Forma tego oświadczenia i miejsce jego zamieszczenia ma na uwadze indywidualny charakter roszczenia i zazwyczaj uwzględnia, jako miejsce publikacji, forum gdzie oświadczenie wywoła rzeczywisty, rekompensujący dla wierzyciela skutek.

Projekt, wprowadzając § 4 do art. 1050 KPC, odstępuje od tego standardu ochrony. Przenosi oświadczenie dłużnika w sprawach o naruszenie dóbr osobistych do kategorii

czynności niezastępowalnych, gdyż takich dotyczy art. 1050 KPC. Ponadto, wprowadza wyjątek także w ramach standardu realizacji orzeczeń sądów dotyczących czynności niezastępowalnych. Według art. 1050, 1050¹, 1052, 1053 KPC - w przypadku niewykonania czynności niezastępowalnej, dłużnik jest przymuszany poprzez nakazanie zapłaty na rzecz wierzyciela określonej sumy pieniężnej za każdy dzień zwłoki (art 1050¹ KPC) lub nałożenie na dłużnika grzywny, która może być ponawiana (art. 1050 KPC), przy czym ogólna suma grzywien może wynieść do 1 000 000 zł (art. 1052 KPC), a jej wymierzenie łączy się z orzeczeniem kary aresztu na wypadek niezapłacenia grzywny (art. 1053§1 KPC). Oznacza to zarówno, że wierzyciel może uzyskać pewną finansową rekompensatę z tytułu zaniechania wykonania wyroku przez dłużnika, jak i, że Państwo surowo także w kategoriach finansowych, egzekwuje wykonywanie orzeczeń sądu.

Natomiast według brzmienia § 4 do art. 1050 KPC, sąd reagując na niewykonanie obowiązku złożenia oświadczenia przez zobowiązanego, pomimo wyznaczenia mu przez Sąd kolejnego terminu i zagrożenia grzywną na wypadek jego niedotrzymania, może orzec tylko grzywnę do wysokości 15 000 zł, przy czym może być to też grzywna o wiele niższa, np. 1000 zł. Wyłączono jednocześnie stosowanie w tych sprawach art. 1052 i 1053 KPC, zatem niezapłacenie nawet symbolicznej grzywny nie będzie skutkowało zagrożeniem kary aresztu na podstawie art. 1053 KPC.

Przewidziane w Projekcie zamieszczenie oświadczenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym czyli publikatorze, o którym wiedzę ma promil polskiego społeczeństwa, a korzysta z niego jeszcze mniejsza liczba podmiotów, nie stanowi żadnego ekwiwalentu większości dotychczasowych publikatorów, gdzie oświadczenia dotyczące naruszania dóbr osobistych są zamieszczane. Zamieszczone w Monitorze oświadczenie nie dotrze zatem do odbiorców wypowiedzi, które naruszyły bezprawnie dobra osobiste danego podmiotu. Dlatego szkoda nie zostanie naprawiona.

III. Wprowadzenie kilku innych zmian, w tym m.in. zawartych w art. 1 pkt 33, 37, 64, 65, 71, 72, 105, 138 Projektu spowoduje istotne wątpliwości co do ich zgodności z art. 45 ust 1 Konstytucji RP - „ Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego

rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”.

Niektóre z norm Projektu:

- a/ bez merytorycznego uzasadnienia różnicują, względem kryterium podmiotowego, prawa i obowiązki stron procesu;
- b/ osłabiają funkcje, jakie pełnią w postępowaniu cywilnym zasady: jawności, bezpośredniości, ustności i kolegialności, co prowadzi także do wymiernego uszczuplenia gwarancji zasady prawdy i zasady bezstronności;
- c/ zwiększają, już i tak znaczne, preferencje dla zasady formalizmu i zasady pisemności oraz dla realizacji postulatu szybkości;
- e/ sprowadzają zwiększenie sprawności postępowania do uproszczenia niektórych czynności sądu łączącego się z jednoczesnym zwiększeniem formalnych obowiązków stron postępowania.

Podstawą powyższych twierdzeń są, zawarte w Projekcie rozwiązania ,normujące m.in.:

- **rozstrzygnięcie spraw procesowych na posiedzeniu niejawnym pomimo wniosku strony o przeprowadzenie rozprawy** (1 pkt 21, 33, 37, 71 Projektu);
- **ograniczenie prawa strony do kompleksowego uzasadnienia wyroku wydanego w sprawach bagatelnych** (art. 1 pkt 72 Projektu);
- **niektóre zasady udzielania pouczeń stron oraz określanie terminu początkowego dla czynności stron objętych pouczeniem** (art. 1 pkt 64 lit. b; 94, 106, 110 Projektu);
- **uprzywilejowanie powoda-przedsiębiorcy w stosunku do pozwanego -przedsiębiorcy, gdy obaj występują bez zastępstwa profesjonalnego pełnomocnika, w zakresie terminu do przedstawienia, pod rygorem pominięcia, wszystkich faktów i dowodów w postępowaniu w**

sprawach gospodarczych i w postępowaniu z udziałem konsumentów (art. 1 pkt 64, 65 Projektu);

- **możliwość zasądzenia przez sąd kosztów procesu wyższych niż ich ustawowy wymiar w odniesieniu do przedsiębiorców będących stroną postępowania w sprawach z udziałem konsumentów** (art. 1 pkt 65 Projektu);
- **dyskryminacji podmiotu mającego miejsce zamieszkania lub siedzibę poza granicami RP w odniesieniu do możliwości wstąpienia do postępowania egzekucyjnego w miejsce wierzyciela lub skorzystania z możliwości wszczęcia egzekucji przez taki podmiot gdy na jego rzecz nastąpiło przejście uprawnień po powstaniu tytułu wykonawczego** (art. 1 pkt 105 Projektu);
- **nadmierne uprzywilejowanie wierzycieli w zakresie przyszłych (niewymagalnych) alimentów** (art. 1 pkt 138 pkt c Projektu);
- **jedynie częściowe ograniczenie kompetencji komornika do merytorycznej weryfikacji tytułu wykonawczego w kontekście przedawnienia dochodzonego roszczenia i jednoczesne pozbawienie wierzyciela możliwości uzupełnienia braku wniosku w zakresie wykazania braku przedawnienia** (art. 1 pkt 103 Projektu);
- **dodatkowe wymogi formalne sporządzania pism procesowych przez profesjonalnych pełnomocników** (art. 1 pkt 12 Projektu);
- **poszerzenie właściwości rzeczowej sądu rejonowego w odniesieniu do wartości przedmiotu sporu w sprawach o prawa majątkowe** (art. 1 pkt 1 Projektu);

Uwagi szczegółowe:

1. Rozstrzyganie spraw procesowych na posiedzeniu niejawnym pomimo wniosku strony o przeprowadzenie rozprawy (art. 1 pkt 21, 33, 37, 71 Projektu);

Zmiana opiniowana negatywnie.

Dotychczas strona postępowania miała zapewnione przeprowadzenie rozprawy i merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy na rozprawie, jeżeli złożyła stosowny wniosek w pierwszym piśmie procesowym, a nie zachodziły przesłanki do wydania wyroku zaocznego (art. 339 § 1 KPC) albo nie wystąpił przypadek uznania powództwa (art. 148¹§ 3 KPC). Sąd może odstąpić od rozprawy, gdy strona o nią nie wnioskuje i jest ona niekonieczna także według sądu, który dokonuje takiej oceny na podstawie złożonych przez strony pism i dokumentów oraz wynikającego z nich całokształtu twierdzeń i zgłoszonych wniosków dowodowych (art. 148¹§ 1 KPC). Wyjaśnieniem ogólnego brzmienia przesłanek rezygnacji z rozprawy, uregulowanych w art. 148¹§ 1 KPC, było stosowanie tego przepisu przez sąd w sytuacji braku wniosku strony o rozprawę.

Projektowana nowelizacja polega na uchyleniu, w trzech sytuacjach, obowiązku sądu stosowania art. 148¹§ 3 KPC. Ponadto, Projekt przewiduje zmianę treści art. 148¹§ 3 KPC poprzez zawężenie prawa strony do rozprawy tylko do przypadku, gdy strona domaga się wysłuchania siebie na rozprawie (art. 1 pkt 21 Projektu). Dotychczas taki warunek nie obowiązywał. Nowelizacja uwzględniła natomiast prawo strony do rozprawy, jeżeli wynikać będzie to z przepisów szczególnych.

Pierwsze, projektowane odstępstwo od zasady jawności i od woli stron by z tej zasady skorzystać, dotyczy każdego rodzaju sprawy i odnosi się do możliwości rezygnacji z rozprawy przez sąd wbrew woli strony, jeżeli wyznaczone zostanie posiedzenie przygotowawcze (art. 1 pkt 33 Projektu). Do oceny sądu pozostawiono wówczas uznanie, że rozprawa jest niekonieczna ponieważ rozstrzygnięcie możliwe jest na podstawie całokształtu twierdzeń i wniosków dowodowych stron zawartych w dokumentach i pismach złożonych w dacie posiedzenia przygotowawczego (projektowany art. 205⁵§ 1¹ KPC). Druga przesłanka rezygnacji z rozprawy dotyczy spraw bagatelnych (wartość przedmiotu sporu nie przekracza 4 000 zł.) rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym (art. 1 pkt 71 Projektu). Przeprowadzenie całego takiego postępowania niejawnie, nie wymaga wtedy nawet posiedzenia przygotowawczego, co oznacza, że strona może w ogóle zostać pozbawiona bezpośredniego kontaktu z sądem (projektowany art. 505^{1a} KPC).

Trzecia możliwość zignorowania woli stron rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy na rozprawie odnosi się do zawężenia jawności w toku postępowania, w którym rozprawa się rozpoczęła, jednak jej zamknięcie następuje na posiedzeniu niejawnym, ponieważ w ocenie sądu wyznaczania kolejnych posiedzeń jest zbędne (art. 1 pkt 37 Projektu). Strony będą mogły zabrać głos przed zamknięciem rozprawy jedynie na piśmie w wyznaczonym przez sąd terminie (projektowany art. 224 § 3 KPC).

Przedmiotowe zamiany istotnie ograniczają gwarancje zasady jawnego rozpoznania sprawy, a przy sprawach o niskiej wartości przedmiotu sporu – znoszą je. W drugim z wymienionych przypadków eliminacja zasady jawności została połączona z ograniczeniem prawa strony do zapoznania się z uzasadnieniem orzeczenia sądu, ponieważ w postępowaniu uproszczonym w sprawach gdzie wartość przedmiotu sporu nie przekracza 4 000 zł, sąd może poprzestać w uzasadnieniu na wyjaśnieniu podstaw prawnych orzeczenia (art. 505^{1a} KPC oraz art. 505⁸ KPC). Dotychczas przewidziane było tylko odstępstwo od pełnego uzasadnienia wyroku w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 1 000 zł.

Odmowa, wbrew woli strony, realizacji jej prawa do rozprawy, powinna mieć charakter wyjątku o precyzyjnie uregulowanych kryteriach, a także legitymować się silnym, merytorycznym uzasadnieniem. Projektowane normy nie spełniają tego warunku. **Nowelizacja nie ustanawia wyjątku od zasady jawności, a w konsekwencji także od zasady ustności i zasady bezpośredniości, lecz czyni jedną zasadę - zasadę pisemności - pełnoprawną alternatywą wszystkich trzech wymienionych zasad.** Skutkiem będzie relatywizacja ustrojowej roli zasady jawności wywodzonej z brzmienia art. 45 Konstytucji RP. **To z kolei osłabi gwarancje zasady niezawisłości sędziów, gdyż jawne rozstrzygania sporów sądowych jest jedną z gwarancji bezstronności i obiektywizmu sądów.**

Założona w uzasadnieniu Projektu korzyść została opisana jako przyspieszenie i usprawnienie postępowania, które nie powoduje szkody dla praw stron. To uzasadnienie nie odpowiada treści następstw przepisów, jakie zaczną funkcjonować jeżeli przedmiotowe zmiany wejdą w życie. Za negatywną opinią projektowanych zmian

oraz za twierdzeniem, że projektowana zmiana stanowić będzie uszczerbek dla podstawowych praw stron przemawiają następujące argumenty.

Pierwszy, to **zagrożenie dla zasady równości stron wobec prawa**. W sprawach o podobnym stanie prawnym i faktycznym, od uznania sądu zależy będzie czy strona zachowa prawo do rozprawy, czy jej kontakt z sądem ograniczy się do posiedzenia przygotowawczego. Nie ma podstaw, zawarte w uzasadnieniu Projektu stwierdzenie, że strony na posiedzeniu przygotowawczym mogą wyczerpująco przedstawić swoje stanowiska w sprawie. Prawa strony realizowane na posiedzeniu przygotowawczym nie są równoważne prawom strony w postępowaniu, w którym wyznaczono rozprawę lub posiedzenie jawne. Na posiedzeniu przygotowawczym nie przeprowadza się postępowania dowodowego, tym bardziej nie roztrząsa jego wyników.

Drugi argument ma **związek z gwarancjami zasady prawdy**. Treść projektowanego art. 205⁵§ 1¹ KPC, stwarzając sądom możliwość porzucenia, wbrew woli stron, na organizacji jedynie posiedzenia przygotowawczego, a następnie kontynuowania postępowania na posiedzeniach niejawnych bez udziału stron, **nie jest też neutralna dla kryteriów oceny przez sąd wniosków dowodowych**. Nieformalne preferencje u sędziów uzyskają dowody niewymagające rozprawy ponieważ jej brak może przyspieszyć postępowanie (wielu sędziów jest zainteresowanych jak najkrótszym rozpoznawaniem spraw z powodu nadmiernej liczby spraw przydzielanych do ich referatów). W tych okolicznościach łatwiej uznać za nieprzydatne dowody z zeznań świadków lub z wysłuchania stron w formie ustnej i związane z nimi wnioski oddalić lub wydać zarządzenie o odebraniu zeznań świadka lub wysłuchania stron w formie pisemnej (art. 271¹ KPC; art. 226¹ KPC).

Cechy części spraw decydują o tym, że pozyskaniu informacji i rzetelnej weryfikacji materiału dowodowego sprzyja bezpośrednio i ustność. Przykładem jest „dopytanie” świadka lub inna reakcja strony albo sądu na przebieg i dynamikę postępowania dowodowego i roztrząsanie jego wyników. Dla części spraw istnieje różnica między pisemnym, a bezpośrednim ustosunkowaniem się do postępowania dowodowego w obecności i w dialogu z Sądem oraz między bezpośrednią, ustną a pisemną, a zatem też

ograniczoną zasadami składania pism przygotowawczych, polemiką ze stanowiskiem przeciwnika procesowego. Mają tego świadomość strony zgłaszając wniosek o rozprawę.

Niepoparte danymi ze statystyk sądowych jest uzasadnienie Projektu sprowadzające motywację stron składających wniosek o rozprawę tylko do uniknięcia niekorzystnych skutków nieusprawiedliwionej nieobecności strony na rozprawie. Nieumocowane w praktyce procesowej jest również, zawarte w uzasadnieniu Projektu, twierdzenie, że za nowelizacją przemawia ekonomika procesowa przypadków kiedy sprawa zostanie skierowana na odległy termin rozprawy, przy czym jedynie by ogłosić wyrok. Większość rozpraw, także tam gdzie poprzedza je posiedzenie przygotowawcze, nie pełni bowiem roli jedynie forum ogłaszania wyroku. Wystarczającym mechanizmem zorientowanym na sprawność może być, nieprzewidziana w Projekcie możliwość zadania przez sąd stronom w trakcie posiedzenia przygotowawczego pytania czy podtrzymują wniosek o rozprawę, jeżeli taki wniosek został złożony. Organizacja tego posiedzenia sprzyja podejmowaniu decyzji o skorzystaniu z prawa do rozprawy.

Trzeci argument łączy się z **prognozą monstualnej rozbudowy pism procesowych**. Będzie to spowodowane brakiem wiedzy stron czy zostanie wyznaczone posiedzenie przygotowawcze, a po nim rozprawa. **Z ostrożności procesowej treść pism procesowych zacznie nieracjonalnie szeroko antycypować stanowisko przeciwnika procesowego oraz sądu, w tym – względem wyników postępowania dowodowego.**

W takich okolicznościach zniekształceniu ulega zarówno zasada kontradiktoryjności, jak i zasada równości wobec prawa. Strony pozbawione profesjonalnego pełnomocnika procesowego będą miały mniejsze możliwości przygotowania pism procesowych spełniających wymogi prekluzji dowodowej oraz zawierających wszystkie te treści, z jakimi sąd powinien się zapoznać rozpoznając i rozstrzygając sprawę jedynie na posiedzeniach niejawnych.

Pod znakiem zapytania stanie też postulat ekonomii procesowej. Lektura obszernych, wielowątkowych treści pism procesowych zajmuje wiele czasu i łączy się z ryzykiem „wadliwego poznania”. Na ten problem zwraca uwagę sam Projekt nowelizacji, uzasadniając wprowadzenie innej, kontrowersyjnej zmiany w postaci podwyższenia wymogów formalnych redakcji pism procesowych sporządzanych przez profesjonalnych

pełnomocników (projektowany art. 128¹ KPC – art. 1 pkt 12 Projektu). Jej celem jest zmniejszenie nakładu pracy sędziów zapoznających się z pismami procesowymi. Treść projektowanego art. 205⁵ § 1¹ KPC może ten skutek zniweczyć.

Czwarty argument **dotyczy osłabienia podstawowych funkcji przypisanych posiedzeniu przygotowawczemu**. Miało ono inicjować współpracę sądu i stron na rzecz rozstrzygnięcia sprawy bez potrzeby wyznaczania następnych posiedzeń lub na rzecz sprawnego przebiegu przyszłej rozprawy. Wymierne, w świetle szerokiej swobody sądu, ryzyko dla stron, że posiedzenie przygotowawcze będzie jedynym posiedzeniem z ich udziałem, może spowodować, że miejsce rozwoju nowej kultury rozstrzygania sporów w postępowaniu cywilnym zajmie intensywny spór prowadzony na posiedzeniu niejawnym z udziałem licznych zastrzeżeń do protokołu (art. 162 KPC), w tym spór z sądem o prawo do rozprawy.

Odejście od zasady związania sądu wnioskiem strony o rozprawę, pogłębi też trend obniżania poziomu zaufania do Sądu. **Uzasadnienie Projektu pomija wpływ projektowanego art. 205⁵ § 1¹ KPC na poziom gwarancji bezstronności i niezależności sądu**. Zasady organizacji posiedzenia przygotowawczego są dostosowane do nakłaniania stron do rozwiązania sporu bez przeprowadzania dalszych posiedzeń, a gdy cel ten nie zostaje osiągnięty – do przygotowania planu rozprawy. Tą funkcją ustawodawca wyjaśniał, pozostawione do uznania sądu, odstąpienie od zachowania przepisów postępowania, jeżeli przyczyni się to do osiągnięcia celów posiedzenia (obowiązujący art. 205⁵ § 2 KPC). Tymczasem wraz z wejściem w życie projektowanych zmian dotyczących zasady jawności możliwość odstąpienia od przepisów będzie dotyczyła posiedzenia, na którym może decydować się los dalszego: jawnego lub niejawnego postępowania sądowego.

W Projekcie przewidziano, co należy opiniować pozytywnie, ograniczenie zakresu swobody sądu na posiedzeniu przygotowawczym, gdyż niekonieczność zachowania szczegółowych „przepisów postępowania” (obowiązujący art. 205⁵ § 2 KPC) ma zostać zastąpiona prawem sądu do odstąpienia tylko od „przepisów o posiedzeniach sądu” z zastrzeżeniem stosowania przepisów działu normującego przebieg posiedzenia przygotowawczego (art. 1 pkt 33 Projektu- nowa treść art. art. 205⁵ § 2 KPC). Nadal

jednak posiedzenie przygotowawcze może mieć nieformalny przebieg, a jego dokumentacja - ograniczoną postacią, co utrudni weryfikację poprawności decyzji Sądu o rezygnacji z rozprawy wbrew woli stron. Organizacja posiedzenia przygotowawczego nie przewiduje udziału publiczności i mediów, zatem proponowana **zmiana** ogranicza też jawność zewnętrzną

Drugi wyjątek od zasady jawności oraz prawa strony do rozprawy dotyczy postępowania uproszczonego i rozpoznawanych w nim spraw, których wartość przedmiotu sporu nie przekracza czterech tysięcy złotych. Co istotne, w tych samych sprawach ograniczono prawo stron do poznania pełnego uzasadnienia rozstrzygnięcia ich sporu (art. 1 pkt 72 Projektu). Strony postępowań w sprawach bagatelnych w ogóle mogą zostać pozbawione bezpośredniego kontaktu z sądem, gdyż rezygnacja z rozprawy nie wymaga uprzedniego przeprowadzenia posiedzenia przygotowawczego.

Trzeci wyjątek względem art. 148¹§ 3 KPC, nie pozbawia strony prawa do rozprawy, lecz umożliwia przerwanie rozprawy i zamknięcie rozprawy na posiedzeniu niejawnym bez udziału stron (art.1 pkt 37 Projektu). Warunkiem jest uprzedzenie stron i umożliwienie im w terminie nie krótszym niż 7 dni, przedstawienia stanowiska w sprawie na piśmie (projektowany § 3 art. 224 KPC). Proponowany przepis nie rozstrzyga jednoznacznie, czy skorzystanie z niego wymaga uprzedniego przeprowadzenia postępowania dowodowego. Na pewno przyczyni się, szczególnie w sprawach z udziałem profesjonalnych pełnomocników, do rozbudowanej formy pisemnych wypowiedzi stron, szeroko antycypujących z ostrożności procesowej, stanowisko przeciwnika procesowego. Jeżeli w danej sprawie jedna ze stron nie jest reprezentowana przez takiego pełnomocnika, rośnie ryzyko, że jej pisemne stanowisko będzie mniej efektywne, niż wypowiedź w formie ustnej.

Przesłanką rezygnacji z bezpośredniego wysłuchania stron nawzajem i w obecności sądu, ma być sprawność postępowania i uznanie przez sąd za zbędne wyznaczania kolejnych posiedzeń. Uzasadnienie Projektu pomija jednak możliwość skorzystania z organizacji posiedzenia w formie on-line umożliwiającego szybkie, lecz bezpośrednie wysłuchanie końcowego głosu stron w sprawie.

W podsumowaniu opiniowanych zmian uprawniona jest sygnalizacja, że **ograniczenie jawności, ustności i bezpośredniości w postępowaniu cywilnym następuje w dobie upowszechnienia dostępu do środków porozumiewania się na odległość**. Projektowana nowelizacja KPC utrwała tendencję separowania obywateli od sądów, zainicjowaną przepisami szczególnymi wydanymi w związku ze stanem epidemii COVID-19 (art 15z¹ ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych; tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 2095 z późn.zm). Ograniczenie jawności, niezależnie od woli stron, uzasadniono wówczas wymogami ochrony zdrowia publicznego oraz obiektywnymi przeszkodami zapewnienia - w owym czasie w każdej sprawie - technicznych warunków przeprowadzenia rozprawy on-line. Jednak przepisy te zostały dodatkowo poszerzone w momencie kiedy stan zdrowia społeczeństwa uległ poprawie - 2021, i są nadal utrzymywane w mocy pomimo przejścia ze stanu epidemii w stan zagrożenia stanem epidemii.

2. Niektóre zasady udzielania pouczeń stron oraz określanie terminu początkowego dla czynności stron objętych pouczeniem (art. 1 pkt 64 lit. b; 94, 106 Projektu)

Zmiana opiniowana negatywnie.

Wprowadzone nowelizacją KPC z 4 lipca 2019 r. w art. 5 § 2,3 zobowiązanie Ministra Sprawiedliwości do opracowania, jednolitych w skali kraju i jednocześnie w pełni zrozumiałych dla przeciętego odbiorcy, wzorców pouczeń zostało usunięte z KPC w 2020 r. Powołano się wówczas na stan epidemii COVID-19 i argument nadmiernego zakresu tego przedsięwzięcia w postaci przygotowania odpowiedniego aktu wykonawczego (art. 71 ustawy 19.06.2020 r. Dz. U. 2020, nr 171). W rezultacie w 2023 r. pouczenia nadal ograniczają się często do przytoczenia treści przepisów, pomimo, że wykładnia części z nich sprawia trudności także osobom z wykształcenie prawniczym. Nie odpowiada to standardom bezpieczeństwa prawnego.

Projekt, z pewnymi wyjątkami w postępowaniu egzekucyjnym, pomija ten problem, choć kilkakrotnie nowelizuje normy dotyczące pouczeń. W niektórych przypadkach czyni to przy tym tak, że obniża i tak niski poziom ochrony prawnej podmiotów występujących bez profesjonalnego pełnomocnika. Przykładem są:

art. 1 pkt 64 lit b Projektu - zniesienie obowiązującej w postępowaniu w sprawach gospodarczych, dodatkowej gwarancji przypisanej pouczeniom, która polega na uznaniu, iż brak pouczeń traktowany jest jako pozbawienie strony możliwości obrony, chyba, że ów brak nie wpłynął na zachowanie strony (obowiązują art. 458⁴§ 4 KPC) a także zniesienie istniejącego dotychczas w tym postępowaniu pouczenia w kilku formach (pisemna, elektroniczna, ustna- 458⁴§ 2,3 KPC);

art. 1 pkt 94 Projektu – zniesienie doręczania przez komornika przy pierwszej czynności formularza skargi na czynności komornika i poprzestanie na pouczeniu o istnieniu instytucji skargi oraz na doręczaniu owego formularza tylko na żądanie strony lub uczestnika, w sytuacji kiedy bieg terminów na wniesienie skargi jest krótki i nie liczony od dnia doręczenia formularza skargi. W tej sytuacji część podmiotów występująca bez profesjonalnego pełnomocnika, a jednocześnie wykluczona cyfrowo lub posiadająca małe kompetencje cyfrowe, może utracić termin do wniesienia skargi lub dysponować faktycznie krótszym terminem, niż wynika z przepisów, ze względu na czas potrzebny do uzyskania formularza skargi (zmiana art. 767 § 3² KPC);

art. 1 pkt 106 Projektu - sprowadzenie obowiązku pouczenia w tym o prawie i sposobie złożenia wniosku o ograniczenie egzekucji, do wskazania, zawierającego pouczenia, strony internetowej Krajowej Rady Komorniczej, natomiast przesłania pouczenia w formie papierowej dopiero na żądanie strony (projektowany art. 805 §1² KPC).

3. Określenie daty początkowej biegu terminu (art. 1 pkt 110 Projektu)

Zmiana opiniowana negatywnie.

Terminy czynności nie powinny być liczone od dnia wydania postanowienia, lecz od ich doręczenia stronie, w sytuacji kiedy nie są wydawane w obecności stron – przykład tego problemu to nowe zdanie drugie art. 824 §1¹ KPC dotyczącego zawieszenia

postępowania z uwagi na śmierć dłużnika lub utratę przez niego zdolności procesowej i obowiązków, które w tej sytuacji powinien zrealizować wierzyciel pod rygorem umorzenia z urzędu postępowania egzekucyjnego (art. 1 pkt 110 Projektu).

4. Ograniczenie możliwości zgłaszania zarzutu potrącenia ze względu na zawężenie kategorii wierzytelności będących podstawą tego zarzutu (art. 1 pkt 28 Projektu);

Zmiana opiniowana negatywnie.

Dotychczas możliwość zgłoszenia zarzutu potrącenia przez pozwanego wierzytelności, która nie pochodziła z tego samego stosunku prawnego co wierzytelność dochodzona przez powoda albo nie była wierzytelnością niesporną, dotyczyła też wierzytelności uprawdopodobnionej dokumentem nie pochodzącym wyłącznie od pozwanego. Projekt zastępuje to kryterium dokumentem potwierdzającym uznanie wierzytelności przez powoda. Wprawdzie dodatkowo, możliwe jest potrącenie także wierzytelności stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem sądu lub sądu polubownego albo ugodą zawartą przed tymi sądami lub ugodą zawartą przed mediatorem, a zatwierdzoną przez sąd oraz wierzytelności o zwrot spełnionego świadczenia przysługującej jednemu dłużnikowi solidarnemu wobec pozostałych współdłużników (projektowana zmiana art. 203¹§ 1 KPC). Nadal jednak konsekwencją nowelizacji będzie ograniczenie rozpoznania wzajemnych roszczeń w jednym procesie.

5. Wprowadzenie postępowania z udziałem konsumentów (art. 1 pkt 65 Projektu),

Zmiana opiniowana negatywnie.

Wprowadzenia nowego postępowania odrębnego nie determinuje treść i liczba jego odrębności (art. 458¹⁴ - art. 458¹⁶ KPC). Ustawodawca wyróżnił trzy odrębności, z czego dwie, przy założeniu poprawności ich treści, powinny zostać uregulowane w przepisach postępowania zwykłego, tj. w normie o właściwości przemiennej sądu oraz w normie przewidującej sankcje dla strony, która przed wniesieniem sprawy do sądu, zaniechała lub uchylała się od dobrowolnego rozwiązania sporu przed skierowaniem sprawy do sądu. Trzecia odrębność, w postaci prekluzji dowodowej i argumentacyjnej nie stanowi dostatecznego umocowania

wprowadzenia kolejnego, dziewiętnastego postępowania odrębnego. Obecna liczba tych postępowań i ich rozbudowa skutkuje dezintegracją zasady jednolitości postępowania procesowego.

Nie uzasadnia tego postępowania także cel w postaci zapewnienia konsumentowi efektywnego korzystania z uprawnień wywodzonych z prawa UE. W Projekcie przemilczano, odnoszące się do tego zagadnienia wypowiedzi doktryny. Podwyższona ochrona konsumentów na poziomie właściwości miejscowej sądu uregulowana jest w Projekcie tylko w ramach możliwości wytoczenia powództwa przez konsumenta przed sąd miejsca jego zamieszkania (projektowany art. 458¹⁴§ 4 KPC). Pominęto kwestię właściwości dla spraw z powództwa przedsiębiorcy, pomimo, że pod rozważenie należało wziąć np. wyłączną właściwość miejsca zamieszkania konsumenta lub miejsca wykonania umowy, co wykluczyłoby ryzyko zawarcia przez konsumenta niekorzystnej dla niego umowy prorogacyjnej.

Przynajmniej dwa przepisy nowego postępowania mogą stać się źródłem wątpliwości na tle ich wykładni. Pierwszy to projektowany art. 458¹⁴§ 3 KPC stanowiący o stosowaniu postępowania z udziałem konsumentów także kiedy przedsiębiorca będący jego stroną zaprzestał prowadzenia działalności gospodarczej. Rozstrzygający w tej kwestii powinien być natomiast charakter umowy konsumenckiej. Z tej perspektywy odniesienie się do utraty statusu przedsiębiorcy to *superfluum*. Projektowany przepis jest natomiast podatny na rozbieżne interpretacje, ponieważ nie precyzuje momentu w jakim zaprzestanie działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę staje się obojętne dla stosowania przepisów tego postępowania. Otwartym pozostaje pytanie, czy jest to moment wniesienia pozwu.

Projekt art. 458¹⁴§ 3 KPC powtarza rozwiązanie obowiązującego art. 458² § 1 pkt 2 KPC przeznaczonego dla postępowania w sprawach gospodarczych, pomimo, że wraz z jego wejściem w życie, doktryna zgłosiła dwa rozbieżne stanowiska interpretacyjne. Jedno z nich stwierdza, że ustawodawca umożliwia jedynie kontynuowanie postępowania w sytuacji kiedy w jego toku strona zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej. Druga interpretacja, zgłaszana też w kontekście postępowania z udziałem konsumentów i powołująca się na cechy umowy konsumenckiej

- stwierdza, że także w sytuacji, kiedy przedsiębiorca zaprzestał działalności gospodarczej przed wniesieniem pozwu, sprawa podlega postępowaniu z udziałem konsumentów. Zaniechanie sprecyzowania przez ustawodawcę momentu zaprzestania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, obok utrzymania przywołanych wątpliwości, może też skutkować wprowadzeniem dwóch różnych skutków prawnych dwóch przepisów o tym samym brzmieniu. W przypadku spraw gospodarczych znaczenie miałyby prowadzenie działalności gospodarczej w momencie wniesienia pozwu, w przypadku postępowań z udziałem konsumentów – zaprzestanie działalności gospodarczej mogłoby nastąpić wcześniej.

Podatna na wątpliwości przy wykładni, a także wzbudzająca zastrzeżenia co do efektywności zawartego w niej rozwiązania, jest również projektowana treść art. 458¹⁶ KPC. Celem nowej normy ma być motywowanie przedsiębiorców, poprzez finansowe sankcje egzekwowane na etapie postępowania sądowego, do podejmowania skutecznych działań na rzecz przedsądowego rozwiązania sporu z konsumentem. Wzorem dla tej konstrukcji jest obowiązujący w postępowaniu w sprawach gospodarczych art. 458¹³ KPC. Wprowadził on możliwość obciążania przedsiębiorcy kosztami procesu niezależnie od wyniku sprawy, jeżeli zaniechał on lub uchylał się od próby polubownego rozstrzygnięcia sporu lub uczestniczył w takiej próbie w złej wierze, jeżeli tego rodzaju działanie przyczyniło się do zbędnego wytoczenia powództwa lub wadliwego określenia przedmiotu sprawy.

W postępowaniu z udziałem konsumenta powtórzono ten mechanizm, zwiększając wielkość sankcji poprzez ustanowienie maksymalnego jej progu na poziomie dwukrotności kosztów postępowania. Tymczasem, pojęcie kosztów procesu użyte w przywołanej normie obejmuje także opłaty sądowe. W konsekwencji, pozostawienie projektowanego przepisu w niezmienionym brzmieniu powoduje powierzenie sądom nowego rodzaju władzy - podwyższania opłat o charakterze publicznoprawnym, których wielkość i zasady obliczania reguluje inny akt rangi ustawowej.

Projektowany art. 458¹⁶ KPC, obok wątpliwego aksjologicznie promowania dobrych praktyk polubownego rozwiązywania sporów poprzez represje finansowe zawarte w przepisach procesowych, nie określa czytelnie rozkładu ciężaru dowodu

przesłanek, o których mowa w tej normie, a także rodzaju zaangażowania sądu w ich ustalenie. Wymierne finansowe skutki stosowania tej normy mogą przyczynić się zatem też do „procesu w procesie” przedłużającego zasadnicze postępowanie.

Zastrzeżenie dotyczą też unormowania podwójnej prekluzji dowodowej i argumentacyjnej, przewidzianej w projektowanym art. 458¹⁵ § 1 - 4 KPC. Jego treść wzbudza wątpliwości w związku z zasadą równości wobec prawa. Na przedsiębiorcy spoczywać będzie obowiązek przywołania wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie lub odpowiedzi na pozew, po upływie tego terminu - powołanie twierdzeń i dowodów dopuszczalne jest tylko w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym możliwe stało się ich powołanie lub wynikała potrzeba ich powołania. Szczegółowe treści tego rozwiązania **uprzywilejowują natomiast w sprawach z udziałem konsumenta przedsiębiorcę - powoda, w porównaniu z sytuacją prawną przedsiębiorcy, który jest pozwanym w takim postępowaniu.**

Przewidziano bowiem, że przedsiębiorca niezastępowany przez profesjonalnego pełnomocnika jest poucany o przepisach regulujących prekluzję. Pierwotnie projekt art. 458¹⁵ § 2 i 3 KPC nie był spójny z przepisem regulującym minimalny termin na złożenie odpowiedzi na pozew (art. 205¹ § 1 KPC). W obecnej wersji termin, który biegnie od udzielenia pouczenia jest co najmniej taki sam jak minimalny termin odpowiedzi na pozew. Tę korektę należy opiniować pozytywnie. Utrzymano natomiast zróżnicowanie praw między powodem i pozwanym, ponieważ powód - przedsiębiorca, któremu przysługuje pouczenie zawsze uzyskuje dwie możliwości przedstawienia twierdzeń i dowodów - w pozwie i po udzielonym mu pouczeniu. Natomiast pozwany przedsiębiorca występujący bez profesjonalnego pełnomocnika, korzysta z prawa przedstawienia twierdzeń i dowodów raz - w odpowiedzi na pozew, gdyż w tym momencie udzielone zostaje mu pouczenie (projektowany art. 458¹⁵ § 2). To oznacza, że minimalny, dwutygodniowy termin liczony od doręczenia pouczenia jest „konsumowany” przez minimalny termin dwutygodniowy przewidziany na złożenie odpowiedzi na pozew (art. 205¹ § 1 KPC). Termin związany z pouczeniem nie jest więc terminem dodatkowym.

Wyjątkiem dalszej aktywności dowodowej i argumentacyjnej, jest jej późniejsza potrzeba lub wcześniejsza niemożność, przy czym dotyczy to także uprawnień powoda

(projektowany art. 458¹⁵ § 4 KPC) oraz, istniejąca w teorii, faktycznie niestosowana, możliwość, że sąd wyznaczy dwa terminy pozwanemu: jeden krótszy - na złożenie odpowiedzi na pozew, drugi, dłuższy - na przedstawienie wszystkich twierdzeń i dowodów.

Znaczenie ma także ta okoliczność, że przy określeniu, łączącego się z udzieleniem pouczenia, terminu dla przedstawienia przez powoda wszystkich twierdzeń i dowodów pod rygorem pominięcia, Sąd dysponuje wiedzą o stanie sprawy z pism procesowych powoda, i do tej wiedzy dostosowuje termin pouczenia. Wiedzą pochodzącą z tego samego, jednego źródła dysponuje sąd, określając jednak także pozwanemu termin odpowiedzi na pozew a wraz z nią, zazwyczaj, przedstawienia wszystkich twierdzeń i dowodów. Wprawdzie określony w projektowanym art. 458¹⁵ § 3 KPC termin ma charakter sądowy i może na wniosek strony zostać przedłużony, jednak należy mieć na uwadze, że wniosek taki będzie musiała złożyć strona występująca bez profesjonalnego pełnomocnika, gdyż tylko takiemu przedsiębiorcy przysługują pouczenia.

Dopuszczona, poprzez brzmienie projektowanego art. 458¹⁵ § 2 KPC, redukcja terminu realizacji obowiązków dowodowych przez stronę pozwaną występującą bez profesjonalnego pełnomocnika do terminu wyznaczonego przez Sąd na złożenie pierwszego pisma procesowego, skutkuje tym, że ów podmiot będzie dysponował często tym samym okresem, co pozwany zastępowany przez profesjonalnego pełnomocnika (w ramach prekluzji dowodowej i argumentacyjnej). Nie jest przekonywującym argumentem stwierdzenie, że przedsiębiorca sam jest podmiotem profesjonalnym.

Przymiot profesjonalizmu nie obejmuje czynności sądowych, co zostało wielokrotnie potwierdzone w stanowisku judykatury. Z tej przyczyny w postępowaniu w sprawach gospodarczych, gdzie uregulowano również zaostrzone warunki prekluzji dowodowej i argumentacyjnej, przewidziano dla przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą jako osoby fizyczne, możliwość złożenia wniosku o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o tym postępowaniu (obowiązujący art. 458⁶ KPC). Jest to gwarancja ochrony owej kategorii przedsiębiorców przed skutkami negatywnych konsekwencji braku realizacji obowiązków, którym mogą nie sprostać. W przypadku

postępowania z udziałem konsumentów, cechującym się podobnym wysokim poziomem sformalizowania czynności po stronie przedsiębiorców, tego typu możliwości jednak nie przewidziano.

6. Dyskryminacja podmiotu mającego miejsce zamieszkania lub siedzibę poza granicami RP w odniesieniu do możliwości wstąpienia do postępowania egzekucyjnego w miejsce wierzyciela lub skorzystania z możliwości wszczęcia egzekucji przez taki podmiot gdy na jego rzecz nastąpiło przejście uprawnień po powstaniu tytułu wykonawczego (art. 1 pkt 105 Projektu);

Zmiana opiniowana negatywnie.

Dotychczas Kodeks nie różnicował sytuacji prawnej podmiotów, które korzystały z uprawnienia wstąpienia do postępowania na miejsce wierzyciela (obowiązujący art. 804⁴ KPC) lub wszczynały egzekucję, powołując się na przysługujące im, a nabyte po powstaniu tytułu wykonawczego, uprawnienia (obowiązujący art. 804² KPC). Projekt przewiduje wykluczenie tej możliwości w stosunku do dwóch grup przypadków, z których jedną wyróżniono ze względu na kryterium przedmiotowe mające obiektywne uzasadnienie - przeniesienie uprawnień ma charakter warunkowy, chyba że wierzyciel udokumentował spełnienie warunku zawieszającego. Natomiast wątpliwości, ze względu na zarzut dyskryminacji, dotyczą wyodrębnienia drugiej grupy przypadków, gdzie użyto kryterium podmiotowego - przeniesienie uprawnień nastąpiło na rzecz podmiotu mającego miejsce zamieszkania lub siedzibę poza RP (projektowany art. 804³ pkt 2 KPC). Takie rozwiązanie w stosunku do podmiotów legitymujących się prawami w systemie prawa UE może zostać uznane za nieuprawnione.

7. Nadmierne uprzywilejowanie wierzycieli w zakresie przyszłych (niewymagalnych) alimentów (art. 1 pkt 138 pkt c Projektu);

Dotychczas Kodeks normując kolejność zaspokajania wierzytelności w związku z uzyskaniem sum z egzekucji, wysoko, bo na drugim miejscu, pozycjonował należności alimentacyjne (obowiązujący art. 1025 pkt 2 KPC). Projekt wyodrębnienia dwie kategorie

należności alimentacyjnych: wymagalnych i przyszłych, przy czym przewiduje – ze względu na niekorzystną prognozę niepełnego zaspokojenia wierzytelności w przyszłości - pozostawianie sum przypadających na poczet należności alimentacyjnych niewymagalnych na rachunku depozytowym Ministerstwa Finansów. Określa też wielkość zabezpieczanej w ten sposób wierzytelności - suma stanowiąca równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę za okres roku, przy czym kwoty te są liczone osobno dla każdego wierzyciela prowadzącego egzekucję należności alimentacyjnych. Projekt odnosi się też do przypadku sum na rachunku depozytowym Ministerstwa Finansów odpowiadającej równowartości minimalnego wynagrodzenia za okres dwóch lat (projektowany art. 1025 §3², § 7, § 8 KPC).

Nie ignorując problemu poważnych trudności z wyegzekwowaniem części należności alimentacyjnych, zasadne jest zgłoszenie wątpliwości, kolejnego, a w konsekwencji nadwymiarowego uprzywilejowania wierzycieli alimentacyjnych kosztem innych wierzycieli. Nowe formy ochrony wrażliwej społecznie grupy wierzycieli powinny mieć na uwadze także prawa innych wierzycieli, stąd zasadne jest rozważenie korekty projektowanego rozwiązania: np. krótszy niż rok, okres za jaki liczona jest równowartość minimalnego wynagrodzenia.

8. Jedynie częściowe ograniczenie kompetencji komornika do merytorycznej weryfikacji tytułu wykonawczego w kontekście przedawnienia dochodzonego roszczenia i jednoczesne pozbawienie wierzyciela możliwości uzupełnienia braku wniosku w zakresie wykazania braku przedawnienia (art. 1 pkt 103 Projektu);

Projekt poprzestaje tylko na nieznaczej korekcie, krytykowanego przez doktrynę, zniesienia, poprzez treść art. 804 § 2 KPC, zakazu badania przez organ egzekucyjny - komornika, zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym (art. 804 § 1 KPC). Korekta ogranicza się do wyłączenia tylko odsetek wymagalnych po powstaniu tytułu wykonawczego spod obligatoryjnej odmowy wszczęcia egzekucji, wskutek stwierdzenia przez komornika, na podstawie treści tytułu wykonawczego, upływu terminu przedawnienia dochodzonego roszczenia (projektowana zmiana art. 804

§ 2 KPC). Zmiana ta, choć stanowi krok w kierunku respektowania granic między postępowaniem egzekucyjnym i postępowaniem rozpoznawczym, nadal pomija inne możliwe mechanizmy realizacji celów, jakim ma służyć art. 804 § 2 KPC.

9. Dodatkowe wymogi formalne sporządzania pism procesowych przez profesjonalnych pełnomocników (art. 1 pkt 12 Projektu);

Zmiana opiniowana negatywnie.

Projektowany, nowy wymóg formalny pism sporządzanych przez profesjonalnych pełnomocników w zakresie redakcji pisma (projektowany art.128¹ KPC), w sytuacji, kiedy pismo to nie ma postaci formularza, jest niezasadnym przejawem podwyższenia poziomu formalizmu. Wprowadzenie sankcji bezskuteczności wniosków dowodowych umieszczonych poza petitum pisma procesowego, przy jednoczesnym obowiązywaniu w części postępowań spornych zaostrożonej prekluzji, narusza prawidłowe proporcje między formalizmem, a gwarancjami zasady prawdy.

Błędne jest założenie Projektu, zgodnie z którym efektywna ocena przez sędziego wniosków dowodowych wymaga ich przedstawienia bez bezpośredniego uzasadnienia i kontekstu całokształtu sprawy, natomiast zgrupowanych we wstępnej części pisma. W wielu sprawach o złożonym stanie faktycznym lub prawnym albo w sprawach, w których spór obejmuje liczne jej elementy, warunki rzetelnej, kompleksowej oceny stanowiska stron tworzy inna redakcja pisma. Np. zaanonsowanie wniosków w petitum pisma procesowego i ich uszczegółowienie w powiązaniu z argumentacją zawartą w uzasadnieniu.

Nie przekonuje argumentacja dołączona do Projektu, że zmiana spowodowana jest potrzebą eliminacji trudności, z jakimi zmagają się sędziwie, próbując identyfikować rozproszone wnioski dowodowe w pismach profesjonalnych pełnomocników. Tymczasem ustalenie przez Sąd czy pismo zawiera taki wniosek, zostało przez ustawodawcę już odpowiednio ułatwione poprzez sformalizowanie w Kodeksie konstrukcji takiego wniosku (m.in. obowiązujący art. 126 § 1 pkt 5 KPC). Projekt skupia nadmierną uwagę sądu na drugorzędnych kwestiach formalnych, zwiększając

prawdopodobieństwo weryfikowania treści pism przez sąd jedynie od strony formalnej i poprzestawaniu na lekturze tylko petitum pisma.

Instrukcyjne określanie redakcji pisma procesowego niebędącego formularzem, paradoksalnie spowoduje nowe wątpliwości: który wariant redakcji pisma jest prawidłowy, a zatem zapewnia też skuteczność kluczowej czynności procesowej jaką pozostaje zgłoszenie wniosku dowodowego. W konsekwencji, z racji podwyższonego prawdopodobieństwa bardzo poważnych skutków redakcyjnego błędu lub niespełnienia indywidualnych oczekiwań poszczególnych sędziów, pisma będą podpisywane przez stronę postępowania, a nie ich rzeczywistego autora, czyli profesjonalnych pełnomocników.

Projektowany przepis wpisuje się również w, sprzeczną z zasadami państwa prawa, koncepcję kształtowania relacji między sądem a profesjonalnym pełnomocnikiem. Jej treścią staje się egzekwowanie przez sąd przede wszystkim sankcji za popełnione przez pełnomocników błędy, a jednocześnie tworzenie przez ustawodawcę coraz większej liczby przepisów, które popełnianiu tych błędów sprzyjają. Konsekwencją jest wielostronny brak zaufania. Okoliczność ta niweczy osiągnięcie, deklarowanego także przez ustawodawcę celu, jakim jest poprawa sprawności wymiaru sprawiedliwości poprzez odpowiednią organizację procesu. Jakość tej organizacji zależy przecież również od współpracy jej użytkowników.

10. Nadmierny formalizm dokumentowania przez powoda faktu zamieszkania pozwanego pod adresem wskazanym w pozwie w sytuacji kiedy pozwanemu nie dokonano doręczenia skutecznego w rozumieniu art. 139 KPC.

Nieracjonalnie sformalizowano dotychczasowy wymóg, by powód działający w warunkach art. 139¹ KPC, pod rygorem zastosowania art. 177 § 1 1 pkt 6 KPC, gdy nie dysponuje potwierdzeniem doręczenia korespondencji pozwanemu za pośrednictwem komornika, przedstawił sądowi dowód przebywania pozwanego pod adresem wskazanym w pozwie. Obowiązujący art. 139¹ § 2 KPC nie określa środka dowodowego. Natomiast Projekt przewiduje obowiązek przestawienia przez powoda „dowodu na

piśmie” „zamieszkania pozwanego” (art. 1 pkt 19 Projektu). W konsekwencji, w sytuacji kiedy wiele tego typu zdarzeń można udokumentować np. w formie wideo poprzez nagranie zdarzenia telefonem, eliminowane są łatwo dostępne dowody, co istotnie utrudni powodom dochodzenie praw wobec tych pozwanych, którzy unikają odbioru pism sądowych i procesowych.

11. Właściwość rzeczowa sądu w związku z wartością przedmiotu sporu w sprawach o prawa majątkowe (art. 1 pkt 1 Projektu).

Zmiana opiniowana negatywnie, mimo korekty w Projekcie obniżającej w sprawach o prawa majątkowe rozpoznawane przed sądem okręgowym, wartość przedmiotu sporu z poziomu ponad 150 000 zł do poziomu przewyższającego 100 000 zł. (projektowane nowa treść art. 17 pkt 4 KPC).

W uzasadnieniu Projektu nie uwzględniono aktualnego wskaźnika czasu trwania postępowania w sprawach cywilnych rozpoznawanych w sądach rejonowych. Wskaźnik ten rozstrzyga o przewadze niekorzystnych następstw nowelizacji nad założonymi korzyściami. Zwiększy się przewlekłość postępowań prowadzonych przez sądy rejonowe, czyli zdecydowanej większości postępowań cywilnych. Znacznie mniejszą wartość dla systemu wymiaru sprawiedliwości stanowią natomiast zmiany polegające na równoległym zmniejszeniu obciążenia sądów okręgowych oraz aktualizacji, względem zmiany siły nabywczej PLN, właściwości rzeczowej w sprawach o prawa majątkowe. Wprowadzając nową grupę spraw majątkowych do kognicji sądów rejonowych, nie przewidziano równoczesnego wyłączenia spod ich właściwości innych kategorii spraw w skali, która zapobiegnie zwiększeniu przewlekłości. Nie skorelowano też projektowanej zmiany z wymiernym wzmocnieniem infrastruktury kadrowej i technicznej sądów rejonowych.

W rezultacie, dalszemu osłabieniu ulegnie realizacja standardu rozpoznania sprawy w rozsądnym czasie (art. 45 Konstytucji RP; art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2; Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).

IV. Projekt zawiera również, opiniowane pozytywnie, rozwiązania wzmacniające niektóre prawa procesowe

Wzmocnienie gwarancji procesowych widoczne jest m.in. poprzez:

w postępowaniu rozpoznawczym procesowym: poszerzenie - o udzielanie pouczeń - form aktywności sędziego niekwalifikujących się do przesłanek wyłączenia sędziego oraz uspoźnienie norm regulujących zasady odrzucenia wniosku o wyłączenie (art. 1 pkt 2, 3 Projektu), a także wskazanie przykładowych treści pouczenia, o którym mowa w art. 156¹§ 1 KPC (art. 1 pkt 22 Projektu); zawężenie swobody sądu w niestosowaniu przepisów Kodeksu na posiedzeniu przygotowawczym poprzez zastąpienie pojęcia „przepisów postępowania” pojęciem „przepisów o posiedzeniach sądu” (art. 1 pkt 33 b Projektu); rozszerzenie swobody sądu w odniesieniu do otwarcia stronom nowego terminu zgłaszania nowych twierdzeń i dowodów w związku ze zmianą planu rozprawy lub wyznaczeniem kolejnego posiedzenia przygotowawczego (art. 1 pkt 35 Projektu); doprecyzowanie zasad doręczania i uzasadniania postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym, w tym obowiązku sądu doręczania z urzędu postanowień wraz z uzasadnieniem w przypadku gdy postanowienie wydano na posiedzeniu niejawnym, a stronie przysługuje środek zaskarżenia lub przepis szczególny stanowi o uzasadnieniu z urzędu (art. 1 pkt 44 Projektu – nowy art. 357 § 2² - 2⁴ KPC). Rozwiązanie to eliminuje niepewność co do interpretacji obowiązku złożenia wniosku o uzasadnienie w celu zachowania prawa do zaskarżenia orzeczenia. Pozytywna opinia dotyczy też domniemania właściwości sądu II instancji przy rozpoznawaniu zażaleń (nowy § 4 art. 387 KPC) oraz przeniesienia do sądu II instancji rozpoznawania zażaleń w kwestii sprostowania lub dokonania wykładni orzeczenia lub odmowy tej czynności (art. 1 pkt 48, 50 Projektu).

w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych: (art. 1 pkt 67 Projektu) precyzyjne określenie terminów działania organów rentowych lub wojewódzkich zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności i możliwości

wniesienia ponaglenia przez ubezpieczonego lub odwołującego się (art. 1 pkt 64 Projektu);

w postępowaniu w sprawach gospodarczych: ograniczenia, przewidzianego w nim udziału podmiotów nie będących przedsiębiorcami (art. 1 pkt 61, 65 pkt. b Projektu);

w postępowaniu opiekuńczym: poszerzenie właściwości miejscowej sądów ostatniego miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy (art. 1 pkt 81 Projektu);

w postępowaniu zabezpieczającym: (art. 1 pkt 89 Projektu) - wprowadzenie zażalenia na postanowienia sądu II instancji o udzieleniu zabezpieczenia oraz przywrócenie sądowi drugiej instancji rozpoznania zażalenia na postanowienie wydane przez sąd pierwszej instancji, zażalenie poziome będzie stosowane tylko do postanowień wydanych przez sąd drugiej instancji (projektowana zmiana art. 741 §1, 2 KPC); uwzględnienie w ramach postępowania zabezpieczającego specyfiki - rozpoznanych w postępowaniu o ochronę własności intelektualnej - spraw związanych z prawem wyłącznym (art. 87, 88, 90 Projektu);

w postępowaniu egzekucyjnym: doprecyzowania obowiązku sądu doręczania z urzędu postanowień wraz z uzasadnieniem w przypadku gdy postanowienie wydano na posiedzeniu niejawnym, a stronie przysługuje środek zaskarżenia (art. 1 pkt 96 Projektu – nowe brzmienie art. 766¹ KPC). Rozwiązanie to uwzględnia stanowisko judykatury i eliminuje niepewność co do stosowania, wywodzonego z postępowania rozpoznawczego, obowiązku złożenia wniosku o uzasadnienie w celu zachowania prawa do zaskarżenia orzeczenia. Pozytywna opinia dotyczy też powierzenia sądom II instancji rozpoznawania niektórych zażaleń, dotychczas rozpoznawanych w systemie zażalenia poziomego (art. 1 pkt 96 Projektu). Uwzględniono także specyfikę postępowania egzekucyjnego poprzez wyłączenie stosowania restrykcyjnego art. 130^{1a} KPC -zwrot bez wezwania pisma sporządzonego przez profesjonalnego pełnomocnika (art. 1 pkt 100 Projektu – nowe brzmienie art. 797 §1 KPC).

V. Pomocne dla sprawności postępowania będą nowe przepisy dotyczące:

- uproszczenia identyfikacji umocowania osób działających jako organ państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej (art. 1 pkt 4 Projektu – nowy § 3 art. 68 KPC);
- zakresu pełnomocnictwa do niektórych czynności procesowych obejmującego, także na zasadzie wyłączności, upoważnienie do odbioru pism sądowych (pełnomocnik do doręczeń- art. 1 pkt 6 Projektu);
- zwiększenia swobody sądu w określaniu podmiotów wzywanych do osobistego stawiennictwa na posiedzenie przygotowawcze (art. 1 pkt 31 b Projektu);
- umożliwienia wstępnego zapoznania się, w niezbędnym zakresie, z aktami sprawy osoby, jeszcze niewyznaczonej na biegłego (art. 1 pkt 40 Projektu);
- doręczania pism w postępowaniu egzekucyjnym za pośrednictwem ePUAP (art. 1 pkt 92 pkt b Projektu);
- zniesienia zależności między zawieszeniem postępowania egzekucyjnego, a brakami w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej dłużnikiem, poprzez ustanowienie z urzędu kuratora, z zastrzeżeniem warunków konieczności ochrony interesów dłużnika oraz istnienia środków w majątku dłużnika na pokrycie kosztów kuratora (art. 1 pkt 108 Projektu - nowy art. 818¹ KPC);
- niektórych modyfikacji zasad licytacji elektronicznych (m.in. art. 1 pkt 116-120 Projektu);
- zniesienia ograniczeń związanych z zakresem zajęcia nieruchomości, zmiana przewiduje objęcie zajęciem także praw wynikających z umowy ubezpieczenia przedmiotów wymienionych w §1 art. 929 KPC (art. 1 pkt 121 Projektu); oraz wyłączenie stosowania art. 831 § 1 pkt 5 KPC do odszkodowania z ubezpieczeń majątkowych, z jednoczesnym włączeniem do sum uzyskanych z egzekucji, świadczeń z tytułu odszkodowania (art. 1 pkt 121 Projektu).

VI. Pozytywna opinia dotyczy także zmian usuwających część niespójności i luk, powstałych wskutek wielu nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego.

Dotychczasowe wątpliwości interpretacyjne mają zostać usunięte w zakresie m.in.: rodzaju aktywności sędziego niekwalifikującego się do wniosku o wyłączenie

sędziego (art. 1 pkt 2 Projektu); zakresu pełnomocnictwa, o którym mowa w art. 91 KPC, w którym wymieniono też skargę kasacyjną (art. 1 pkt 7 Projektu); orzekania z urzędu przez sąd o obowiązku zapłaty odsetek z tytułu opóźnienia z zapłatą kwoty zasądzonej z powodu zwrotu kosztów procesu (art. 1 pkt 8a Projektu); doręczenia komorniczego stosowanego również do orzeczenia wywołującego potrzebę obrony, gdy wcześniej nie doręczono stronie innego pisma, co ma szczególne znaczenie dla doręczania nakazów (art. 1 pkt 19 Projektu); ustalania należności dla mediatora oraz zasad obejmowania - zakresem ugody zawartej przed mediatorem - roszczeń nie objętych pozwem, a także zatwierdzania ugody obejmującej roszczenia rozstrzygane w sprawach zawisłych w różnych postępowaniach cywilnych (art. 1 pkt 25,26,27 Projektu); momentu udzielania pouczeń pozwanemu w postępowaniu w sprawach gospodarczych, który dookreślono poprzez moment doręczenia odpisu pozwu lub odpisu nakazu zapłaty (art. 1 pkt 64 Projektu); właściwości sądu dla roszczeń związanych z działalnością sądu jako państwowej jednostki organizacyjnej (art. 1 pkt 66, 91 Projektu); zastąpienie, dotychczas wprowadzającego w błąd, pojęcia „właściwy tryb” pojęciem przekazania sprawy do „sądu według właściwości ogólnej” w sytuacji, kiedy europejski nakaz zapłaty może zostać wydany tylko co do części roszczenia lub został wniesiony sprzeciw od takiego nakazu (art. 1 pkt 75,76 Projektu), wyłączenia stosowania art. 139¹ KPC do pism wysyłanych przez komornika w postępowaniu egzekucyjnym (art. 1 pkt 92 Projektu), wyodrębnienie operatu szacunkowego, obok protokołu opisu i oszacowania nieruchomości (art. 1 pkt 125 Projektu).

VII. Nowelizacja Kodeksu objęta Projektem obejmuje także redakcyjną aktualizację treści wielu przepisów, począwszy od aktualizacji odesłań do innych przepisów.

Opracowała dr hab. Anna Machnikowska, prof. UG